

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 9 ได้กำหนดไว้ว่า กระบวนการจัดการศึกษาและการปรับระบบและโครงสร้างของการบริหาร การจัดการศึกษาโดยยึดหลักความเป็นเอกภาพในด้านนโยบาย และมีความหลากหลายการปฏิบัติ เพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพและความต้องการในแต่ละระดับหรือแต่ละท้องถิ่น อีกทั้ง ยึดหลักการกระจายอำนาจในการจัดการศึกษาทุกด้านไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษา มาตรา 39 กำหนดให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหาร ไปยังคณะกรรมการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา เพื่อรองรับการกระจายอำนาจทางการศึกษา เนื่องจาก การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพัฒนาคนซึ่งเป็น ทรัพยากรที่มีคุณค่ายิ่งกว่าทรัพยากรใด ๆ คุณภาพของคนเป็นสิ่งที่สำคัญต่อความเจริญก้าวหน้าของ ประเทศ แม้แต่ในประเทศที่มีทรัพยากรธรรมชาติอันจำกัด แต่คนจะมีคุณภาพเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับ ประสิทธิภาพในการจัดการศึกษา ซึ่งรัฐบาลไทยเล็งเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษา จึงได้ กำหนดนโยบายในการจัดการศึกษาไว้ในกฎหมายและแผนแม่บทของไทยหลายฉบับแบ่งเป็น ลักษณะใหญ่ ๆ ดังนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 หมวด 3 มาตรา 43 ความว่า บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี รัฐต้องจัดให้ อย่างทั่วถึง และมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551 : 4)

การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ การบริหารองค์กร โดยทั่วไปมักจะมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายขององค์กรเหมือนกัน นั่นคือ การดำเนินงานเพื่อให้องค์กรประสบความสำเร็จและให้องค์กรนั้นเกิดประสิทธิผลสูงสุด โดยกำหนดกลยุทธ์ในการพัฒนาและขับเคลื่อนกลยุทธ์นั้นให้ประสบความสำเร็จ ดังนั้นผู้นำในองค์กร ต้องมีภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์เป็นผู้นำที่มีความสามารถในการสร้างสรรค์วิสัยทัศน์ในอนาคตและ สถานการณ์ให้เป็นจริง รวมทั้งทำให้วิสัยทัศน์ดังกล่าวน่าเชื่อถือสำหรับองค์กรหรือหน่วยงาน ในองค์กรให้มีความเจริญก้าวหน้าและพัฒนาขึ้นความมีภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์นั้นเป็นรูปแบบ ผู้นำชนิดหนึ่งที่น่าความเจริญก้าวหน้ามาสู่องค์กร โดยความเป็นผู้นำเชิงกลยุทธ์เริ่มจากการ มีคุณสมบัติสำคัญคือเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ (Vision) กว้างไกลและนำวิสัยทัศน์มาสู่การปฏิบัติได้อย่าง เป็นผลสำเร็จ (เนตร์พัฒนา ยาวีราช. 2550 : 8)

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้ส่งผลกระทบต่ออย่างยิ่งต่อการผู้นำระดับสูงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนทิศทางวิธีการคิดและการบริหารแบบใหม่ที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงได้มีความพยายามในการวางแผนกลยุทธ์อย่างสมบูรณ์ที่ครอบคลุมกิจการทั้งหมดขององค์กรทำให้มีการนำเอาเรื่องกระบวนการบริหารงาน โดยเฉพาะการนำเอากลยุทธ์ไปปฏิบัติเช่นการจัดโครงสร้างองค์กร วัฒนธรรมองค์กร เทคโนโลยีสารสนเทศ ทรัพยากรบุคคล ตลอดจนการควบคุมและประเมินผลกลยุทธ์เข้ามาบูรณาการร่วมกันเป็นรูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์ โดยผู้นำระดับสูงขององค์กรซึ่งเป็นระดับกลยุทธ์ เป็นบุคคลที่ต้องมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงต่อการบริหารเชิงกลยุทธ์ขององค์กร ในทุกขั้นตอน ผู้นำเชิงกลยุทธ์ ในยุคปัจจุบันจึงมีรูปแบบของความเป็นผู้นำที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้นำเชิงกลยุทธ์เป็นรูปแบบของผู้นำชนิดหนึ่งที่น่าความเจริญก้าวหน้ามาสู่องค์กรและทำให้องค์กรประสบความสำเร็จจากองค์ประกอบที่กล่าวมาทั้งหมดจะเป็นไปมิได้ หากหน่วยงานทางการศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารจึงถือได้ว่าภาวะผู้นำของผู้บริหารในหน่วยงานมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการบริหารไปคู่เป้าหมายที่ตั้งไว้เพื่อเพิ่มความมีประสิทธิภาพขององค์กรเป็นสำคัญ (สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. 2550 : 17) ผู้บริหารในยุคปัจจุบันจึงมีความจำเป็นต้องมีภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ที่สามารถนำความก้าวหน้ามาสู่องค์กรผู้นำขององค์กรหลายแห่งที่ประสบความสำเร็จล้วนแต่มีความเป็นผู้นำเชิงกลยุทธ์ทั้งสิ้น โดยผลที่เกิดจากการบริหารเชิงกลยุทธ์นั้นอาจเรียกได้ว่าเป็นประสิทธิผลขององค์กรก็ได้ ดังนั้นผู้บริหารจำเป็นต้องมีภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ที่ต้องปรับเปลี่ยนวิธีการคิดและการบริหารแบบใหม่ที่สอดคล้องทันต่อการเปลี่ยนแปลงมีความพยายามวางแผนกลยุทธ์อย่างสมบูรณ์ที่ครอบคลุมภารกิจและขอบข่ายทั้งหมดขององค์กรทำให้มีการนำเอาเรื่องกระบวนการบริหารงาน โดยเฉพาะการนำเอากลยุทธ์ไปปฏิบัติ เช่น การจัดโครงสร้างวัฒนธรรมองค์กร เทคโนโลยีสารสนเทศ ทรัพยากรบุคคล ตลอดจนการควบคุมประเมินผลกลยุทธ์เข้ามาบูรณาการร่วมกันเป็นรูปแบบการบริหารเชิงกลยุทธ์ (Strategic Management) โดยผู้นำระดับสูงสุดขององค์กรหรือผู้บริหารซึ่งเป็นระดับกลยุทธ์เป็นบุคคลที่ต้องมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงต่อการบริหารเชิงกลยุทธ์ในทุกขั้นตอน (ชาญชัย อาจินสมาจาร. 2550 : 15)

การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดจันทบุรี ระยอง และตราด รับผิดชอบจัดการศึกษาระดับปฐมวัยและการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งมีการบริหารงาน ตามนโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย การบริหารวิชาการการบริหารงบประมาณการบริหารงานบุคคลและการบริหารทั่วไป ซึ่งมีนโยบายเกี่ยวกับการศึกษา 3 ด้าน ดังนี้ ด้านคุณภาพผู้เรียน ด้านคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน และด้านบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา ซึ่งมีภารกิจ ดังนี้

- 1) จัดการศึกษาปฐมวัย เป็นการจัดการศึกษาก่อนภาคบังคับ ให้กับเด็กกลุ่มอายุ 4 - 5 ปี
- 2) จัดการศึกษาภาคบังคับ เป็นการจัดการศึกษาภาคบังคับ 9 (ป.1 - ม.3) ให้กับเด็กที่มีอายุในเกณฑ์การศึกษา

ภาคบังคับ คือ มีอายุย่างเข้าปีที่ 7 เข้าเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จนอายุย่างเข้าปีที่ 16 หรือ จบหลักสูตร 3) จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่น้อยกว่า 12 ปี (ป.1 - ม.6) ให้กับเด็กในวัยเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจนจบหลักสูตร (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551 : 10) ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดจันทบุรี ระยอง และตราด จึงต้องเป็นผู้นำที่มีศักยภาพในการวางแผนและการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการเปลี่ยนแปลงได้อย่างชัดเจนเพื่อสร้างภาพลักษณ์ใหม่ขององค์กร ตลอดจนควรนำหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารเชิงกลยุทธ์ นำมาใช้บริหารงานในสถานศึกษา เพื่อช่วยให้สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้อย่างเป็นระบบมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุดการบริหารเชิงกลยุทธ์ จึงเป็นงานที่สำคัญของผู้บริหารที่จะเกี่ยวข้องกับการกำหนดกลยุทธ์ของสถานศึกษา และการนำกลยุทธ์นั้น ไปปฏิบัติ ให้สถานศึกษาก้าวไปในทิศทางที่เหมาะสม และประสบความสำเร็จ การบริหารเชิงกลยุทธ์จึงเป็นหัวใจของการบริหาร โดยผู้บริหารจะต้องมีการวางแผนกลยุทธ์ที่ชาญฉลาด กำหนดกลยุทธ์ที่แตกต่างจากผู้อื่น แต่เป็นความแตกต่างเชิงสร้างสรรค์ เพื่อใช้เป็นแนวทางให้สถานศึกษาปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการถ้าปราศจากแผนกลยุทธ์ สถานศึกษาจะไม่มีแนวทางที่ชัดเจนในการดำเนินงาน และไม่มีแผนที่จะปฏิบัติให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป (ภารดี อนันต์นาวิ. 2551 : 7)

จากความสำคัญดังกล่าวข้างต้นจึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษา บทบาทภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดจันทบุรี ระยอง และตราด เพื่อนำผลที่ได้จากงานวิจัยไปใช้ในการวางแผนปรับปรุงพัฒนาบทบาทภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดจันทบุรี ระยอง และตราดต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาบทบาทภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดจันทบุรี ระยอง และตราด
2. เพื่อเปรียบเทียบบทบาทภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดจันทบุรี ระยอง และตราด จำแนกตามประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน และขนาดของสถานศึกษา

ประโยชน์ของการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำข้อมูลไปเสริมสร้างและพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาให้มีคุณภาพ และสามารถประยุกต์ใช้รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานสถานศึกษาต่อไป และสามารถนำข้อมูลที่ได้ไปวางแผนปรับปรุงพัฒนาวิธีการบริหารงานสถานศึกษาให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอนสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดจันทบุรี ระยะเวลา และตราด ปีการศึกษา 2559 จำนวน 5,090 คน

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอนสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดจันทบุรี ระยะเวลา และตราด ปีการศึกษา 2559 กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางเทียบกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan. 1970 : 607 - 610) และการสุ่มแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วน (Proportional Stratified Random Sampling) โดยใช้ขนาดของสถานศึกษาเป็นชั้นในการสุ่มได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 358 คน

ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรต้น แบ่งเป็นดังนี้

1.1 ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน จำแนกเป็น

1.1.1 ประสิทธิภาพน้อย

1.1.2 ประสิทธิภาพมาก

1.2 ขนาดของสถานศึกษา จำแนกเป็น

1.2.1 ขนาดเล็ก

1.2.2 ขนาดกลาง

1.2.3 ขนาดใหญ่

2. ตัวแปรตาม ได้แก่ บทบาทภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดจันทบุรี ระยะเวลา และตราด ประกอบด้วย

2.1 ผู้นำที่มีความคิดความเข้าใจระดับสูง

2.2 ความสามารถในการนำปัจจัยนำเข้าต่าง ๆ มากำหนดกลยุทธ์

2.3 การมีความคาดหวังและการสร้างโอกาสสำหรับอนาคต

2.4 วิธีการคิดเชิงปฏิวัติ

2.5 การกำหนดวิสัยทัศน์

นิยามศัพท์เฉพาะ

ในการวิจัยครั้งนี้ มีนิยามศัพท์เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยดังต่อไปนี้

บทบาทภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ หมายถึง กระบวนการของผู้นำที่มองการณ์ไกล สามารถวิเคราะห์สภาพแวดล้อมได้ดี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ในการสร้างและพัฒนาองค์การตามแผนกลยุทธ์เพื่อไปสู่เป้าหมาย ซึ่งมีบทบาทดังนี้

1. ผู้นำที่มีความคิดความเข้าใจระดับสูง หมายถึง ผู้นำที่มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดเชิงสังเคราะห์ การทำงานสามารถคิดเชิงสร้างสรรค์ขยายความคิดที่แปลกใหม่มีความสามารถในการคิดแก้ไขปัญหาการพิจารณาทบทวนก่อนการตัดสินใจ และมีการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ

2. ความสามารถในการนำปัจจัยนำเข้าต่าง ๆ มากำหนดกลยุทธ์ หมายถึง ผู้นำที่มีความสามารถในการบริหารจัดการข้อมูลเป็นระบบสารสนเทศการรายงานแผนงานโครงการเพื่อนำมาเป็นข้อมูลพัฒนางานมีความคิดเชิงประยุกต์ สามารถกำหนดมาตรฐานการทำงาน การบริหารงานที่เน้นกระบวนการและมืองค์ประกอบและปัจจัยส่งเสริมการทำงานอย่างมีเป้าหมาย

3. การมีความคาดหวังและการสร้างโอกาสสำหรับอนาคต หมายถึง ผู้นำที่มีความสามารถในการวางแผนการทำงานเชิงรุก การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบสามารถคาดการณ์แนวโน้มอนาคต มีทักษะและไหวพริบการคิดแก้ไขปัญหาอนาคตได้อย่างสร้างสรรค์และเป็นนักวางแผนกลยุทธ์ขับเคลื่อนยุทธศาสตร์เพื่อให้งานบรรลุตามเป้าหมาย

4. วิธีการคิดเชิงปฏิบัติ หมายถึง ผู้นำที่มีความสามารถทางการคิด ปรับเปลี่ยนโดยฉับพลันเพื่อให้องค์การบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่องค์การ

5. การกำหนดวิสัยทัศน์ หมายถึง ผู้นำที่มีความสามารถในการมองภาพอนาคตขององค์การและกำหนดจุดมุ่งหมายปลายทางที่ชัดเจนเชื่อมโยงกับพันธกิจ เป้าหมาย แผนงาน โครงการของสถานศึกษาที่นำสู่การปฏิบัติการตรวจสอบความเป็นไปได้โดยให้บุคลากรมีส่วนร่วมคิด วิเคราะห์คิดสังเคราะห์วิสัยทัศน์ของสถานศึกษาการทบทวนและปฏิบัติตามลำดับขั้นตอน เน้นการกำกับติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานตามทิศทางที่กำหนด

ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้อำนวยการหรือผู้รักษาราชการแทนผู้อำนวยการสถานศึกษา และรองผู้อำนวยการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดจันทบุรี ระยอง และตราด

ครูผู้สอน หมายถึง ข้าราชการครูที่ปฏิบัติงานด้านการเรียนการสอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดจันทบุรี ระยอง และตราด

ประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน หมายถึง ระยะเวลาในการปฏิบัติงานของครูผู้สอน
ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดจันทบุรี ระยอง และตราด ตั้งแต่เริ่มปฏิบัติหน้าที่ โดยนับเวลา
ตั้งแต่วันบรรจุจนถึงปัจจุบัน แบ่งเป็น

1. ประสบการณ์น้อย หมายถึง ระยะเวลาในการปฏิบัติงานของครูผู้สอนน้อยกว่าค่าเฉลี่ย
ซึ่งได้จากการหาค่าเฉลี่ยของประสบการณ์ในการปฏิบัติงานของกลุ่มตัวอย่าง

2. ประสบการณ์มาก หมายถึง ระยะเวลาในการปฏิบัติงานของครูผู้สอนมากกว่าหรือ
เท่ากับค่าเฉลี่ย ซึ่งได้จากการหาค่าเฉลี่ยของประสบการณ์ในการปฏิบัติงานของกลุ่มตัวอย่าง

ขนาดของสถานศึกษา หมายถึง การแบ่งขนาดของสถานศึกษา โดยใช้จำนวนนักเรียน
ตามเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน แบ่งเป็น 3 ขนาด คือ

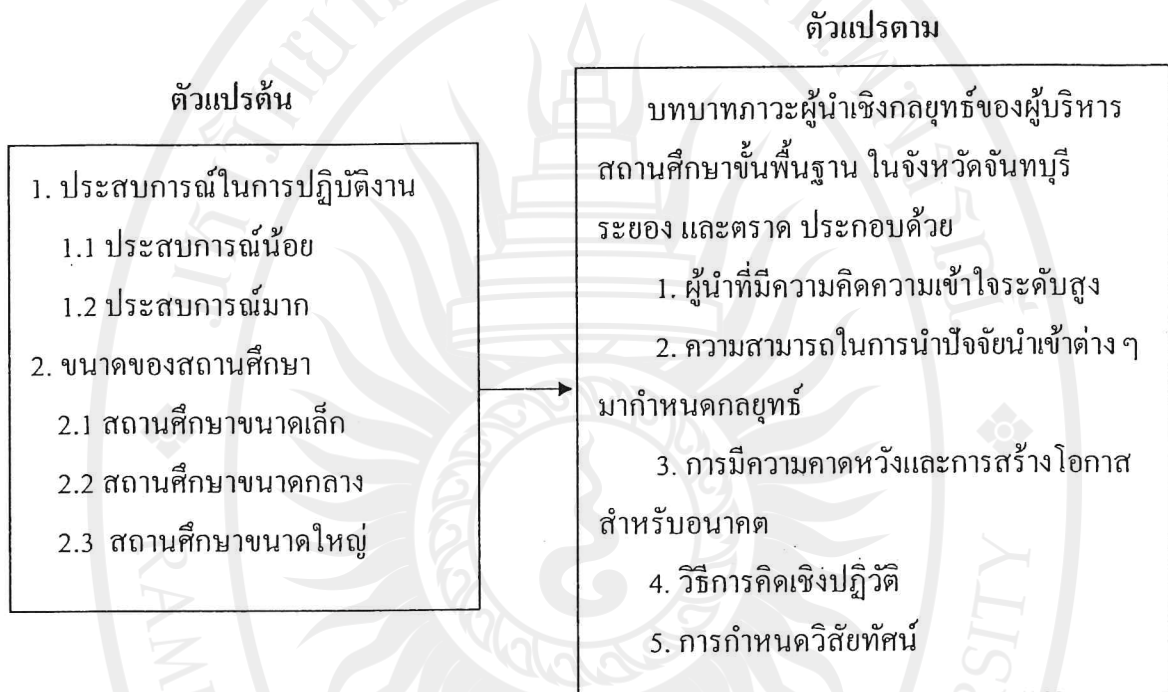
1. ขนาดเล็ก หมายถึง สถานศึกษาที่มีนักเรียนตั้งแต่ 1 - 120 คน
2. ขนาดกลาง หมายถึง สถานศึกษาที่มีนักเรียนตั้งแต่ 121 - 300 คน
3. ขนาดใหญ่ หมายถึง สถานศึกษาที่มีนักเรียน 301 คนขึ้นไป

สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง สถานศึกษาที่จัดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับปฐมวัย
จนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาบทบาทภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดจันทบุรี ระยอง และตราด ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยตามแนวคิด ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของดูบริน (DuBrin. 2004 : 335) ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมุติฐานในการวิจัย

1. บทบาทภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดจันทบุรี ระยอง และตราด จำแนกตามประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานแตกต่างกัน
2. บทบาทภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดจันทบุรี ระยอง และตราด จำแนกตามขนาดของสถานศึกษาแตกต่างกัน

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี